

Om Situasjonen For Filosofien [Et Brev Til Partiets Sentralkomitè]

Evald Ilyenkov

Ilyenkov's letter to the CPSU
Translation into Norwegian by Sigurd Lydersen

Ilyenkov, Evald. 2024. "Om situasjonen for filosofien [Et brev til partiets sentralkomitè]." *Marxism & Sciences* 3(2): 1–9. Translated by Sigurd Lydersen.
<https://doi.org/10.56063/MS.2408.03207>

-
- *Correspondence:* Sigurd Lydersen, Independent Scholar and Translator.
 - e-mail: sigurd.lydersen@gmail.com
 - ORCID: 0009-0008-9581-9137
 - DOI: 10.56063/MS. 2408.03207
 - *Received:* 31.05.2024; *Revised:* 23.08.2024; *Accepted:* 25.08.2024
 - *Available online:* 12.09.2024

Jeg opplever at jeg ikke bare har rett, men også plikt til å gi uttrykk for at situasjonen er dårlig, for ikke å si tragisk. Ut fra, selvfølgelig, ikke dens enkelte suksesser og mangler, men den rollen som filosofi må spille i den kommunistiske omformingen av verden.

Dens påvirkning på hendelsene, på utviklingen av samfunns- og naturvitenskapen nærmer seg praktisk talt null. Da sikter jeg selvfølgelig til den marxist-leninistiske filosofien, den dialektiske materialismen—siden “en hellig plass ikke skal stå tom,” og i hvilken grad påvirkningen fra materialistisk dialektikk avtar, mens påvirkningen fra andre varierte og tallrike skoler og tankeretninger øker.

I naturvitenskapen er dette neopositivisme, dvs. “logikk” (matematisk logikk), rensset for ethvert filosofisk og ideologisk aspekt, tolket rent instrumentalistisk. Siden naturviterne stadig oftere forsøker seg på humanitære og sosiale problemer, anvender de som oftest begreper fra kybernetikken, som “informasjon,” “tilbakemelding,” “effektivitet,” “optimalitet,” etc. og i samfunnsvitenskapene selv er denne tendensen veldig sterk. Den framstiller det under det edle slagordet om å “introdusere avanserte metoder” for “naturvitenskap i samfunnsvitenskap.”

I humanvitenskapene finnes som oftest en annen, antropologisk-eksistensialistisk konstruksjon. Delvis kan den forstås som en velkjent reaksjon på kybernetisk-matematisk aggresjon, som et forsøk på å forsvare at mennesket og dets relaterte begrepers ikke kan reduseres til en naturvitenskapelig, matematisk “beskrivelse.” Dessverre havner denne tendensen i opposisjon til “rasjonalisme” generelt (for matematisk logikk hevder å ha ha monopol på “vitenskapelig rasjonalisme”), kombinert med sympati for Solovjov, Berdjajev, helt opp til den mest direkte sløvende kristendom.

Men det tristeste er kanskje det faktum at genuin materialistisk dialektikk har forduftet og fortsetter å forsvinne fra politisk økonomi. Dette er allerede ganske tragisk. Og det er et faktum.

Naturvitenskap og humanistiske disipliner som lingvistik, litteraturkritikk og kunstkritikk kunne man vinke farvel til enn så lenge—saken er tross alt ikke avhengig av dem. Om ikke alt, så avhenger fortsatt det viktigste, selve nøkkelen, av politisk økonomi.

Og her må vi innrømme—og økonomene selv forstår dette ganske klart—at vi ikke har noen sosialismens politiske økonomi, og at det ikke er noe håp om at vi får det hvis situasjonen forblir den samme.

Elementær naivitet, selv ganske enkelt uvitenhet om tenkemetoden som K. Marx' "Kapital" ble utviklet ved hjelp av, er ekstremt karakteristisk for økonomer, og spesielt for ledende økonomer. Dette faktum kan lett demonstreres i tekstene til verkene deres.

Marx-Lenin-metoden er anerkjent (og til og med delvis anvendt) av dem når det kommer til en kritisk analyse av den "vestlige" økonomien. Dens anvendelighet for analysen av vår egen økonomi bestrides ofte selv i en generell form, for ikke å nevne det faktum at den i praksis ikke har "fungert" på lenge.

Som et resultat kjenner vi strukturen og lovmessigheten til den amerikanske eller tyske økonomien bedre enn "anatomien og fysiologien" til vår egen økonomiske organisme. På oss selv er det fullstendig empiri, etter "prøving og feiling"—metoden.

I utviklingen av sosialismens politiske økonomi brukes ikke den materialistiske dialektikken til Marx og Lenin. Dette er et så åpenbart faktum at jeg ikke vil kaste bort tid på å bevise det i detalj.

Og under disse omstendighetene får vi fullstendig, absolutt og gjensidig fremmedgjøring av den politiske økonomi og filosofi—fravær av filosofisk innflytelse på politisk økonomi, på metoden for dens tenkning.

Selvfølgelig ville det være absurd å anklage filosofien for dagens situasjon. Den er like skyldig som alle andre. Og ingen oppfordringer til teoretikere fra andre vitenskaper om å "studere filosofi," så vel som oppfordringer til filosofer om å "utvikle aktuelle problemer" som er nødvendige og kan hjelpe teoretikere fra andre spesialfelt, vil endre noe.

Saken her gjelder ikke subjektive ønsker eller motvilje mot å gjøre noe. Saken dreier seg om mer seriøse forhold.

Fra filosofiens side fremstår denne triste saken på følgende vis:

1. Det første som fanger oppmerksomheten—selv uten noen spesiell analyse—er den fullstendige og absolutte forvirringen i forståelsen av filosofifaget som en egen vitenskap, i forståelsen av rekkevidden av dets spesielle problemer. Det er med andre ord full splid i forståelsen av hovedoppgaven, hovedrollen og funksjonen som filosofien må spille i arbeidsdelingen, og samtidig forbli filosofi.

Det er full klarhet om hva som er filosofiens oppgave for den allmenne siden av byggingen av kommunismen for i det hele tatt å kunne hjelpe andre vitenskaper og partiet.

Faktisk har begrepet "filosofi" nylig blitt til en betegnelse som omfatter aktiviteter som absolutt ikke har noe til felles med hverandre, og som overhodet ingenting har med Lenins forståelse av filosofi å gjøre. Hva er det vel ikke våre "filosofer" ikke får seg til å gjøre! Hundre sider

er ikke nok til å liste opp alle temaene og emnene som nå kalles “filosofiske.”

“Filosofiske problemer i medisinsk diagnostikk,” “filosofiske problemer i kybernetikk,” “filosofiske problemer i kvantemekanikk,” “filosofiske problemer i informasjonsteori.” “Sinn, ære og samvittighet fra vår tid.” “Filosofiske syn på Taras Shevchenkos.” Om kjærlighet” etc.

Ved første øyekast er det bra: Filosofer “hjelper” teoretikere fra andre vitenskaper, blander seg aktivt inn i alt, kobler filosofi med praksis, med livet. Dette er det vakre slagordet for det som foregår.

I praksis forholder det seg helt motsatt.

I praksis er 95, om ikke mer, prosent av slike framstillinger ikke en løsning på “filosofiske problemer,” men ganske enkelt middelmådige overfladiske vurderinger av generelle teoretiske problemer innen diagnostikk, kybernetikk, fysikk, kjemi, nåværende politikk, matematikk og andre vitenskaper, “filosofiske resonnement” på deres vegne.

Det er ingen filosofi i egentlig forstand her i det hele tatt, og hvis det er det, er det så overfladisk at kapittel 4 i “Stalins korte kurs” blir til et visdommens høydepunkt i sammenlikning.

I praksis viser det seg at 95 % av filosofien består av overfladisk fysikk, overfladisk historie om politisk tenkning, overfladisk aktuell politikk, etc. I praksis viser det seg at alle teoretiske problemer av enhver vitenskap og praksis *uten unntak* kalles “filosofiske.” Ethvert av dem kan lett kalles “filosofiske.”

Vel, dette er et udiskutabelt faktum: Lenins forståelse av filosofi som en egen vitenskap (dialektikk som logikk og kunnskapsteori) er oppløst i det grenseløse havet av metodologiske problemer for de *enkelte vitenskapene*. De samme problemene som fysikerne, matematikerne, økonomene selv må løse (og løser, for de kan ikke annet!), og som de løser på et *profesjonelt nivå*.

“Filosofer” løser de samme problemene på et *dilettantisk nivå*. Som et resultat ler fysikerne, matematikerne og medisinerne av “filosofien,” som prøver å løse deres egne problemer for dem, og kaller verkene sine “filosofiske ...”

Derfor, i naturviternes øyne, har navnet “filosofi” blitt synonymt med en *overfladisk dilettantisk* tilnærming til *de samme problemene* som naturviterne løser på et profesjonelt nivå. Dette betyr faktisk at den marxist-leninistiske forståelsen av filosofi (gjenstanden for dens bearbeidelse) sakte blir erstattet av en *rent positivistisk tolkning*.

Faktisk—selv om de unngår å si det i generelle termer—blir filosofi ganske enkelt “summen av de mest generelle konklusjonene fra de positive vitenskapene.”

Naturviterne *ønsker ikke* å studere denne typen “filosofi” og *vil det ikke*, uansett hvor mye du underviser og oppmuntrer dem til å gjøre det. Og de vil ha rett. For de er virkelig “*ferdig med*” en slik filosofi. De har *ingenting* å lære av en slik “filosofi.”

For den beskriver ganske enkelt, gjenforteller “i alminnelige termer” *de samme tenkemåtene som de praktiserer utmerket uten filosofi*—gjentar ganske enkelt i abstrakte termer det samme som naturvitenskapen gjør. Det vil si at den underdanig lar seg dra med i enkeltvitenskapenes vogn.

Og dette skjer uunngåelig dersom den marxistisk-leninistiske forståelsen av filosofi som en egen vitenskap med eget forskningsemne erstattes med en rent positivistisk. Når filosofiens hovedoppgave anses å være løsningen av “*metodologiske problemer i moderne vitenskapelig kunnskapsutvikling*,” dvs. i andre vitenskaper ...

Og ikke en egen vitenskap—filosofi. Filosofi i dens leninistiske forståelse.

Dette skjer uunngåelig når utviklingen av selve filosofien (selvfølgelig tatt i betraktning hva som gjøres i andre vitenskaper) erstattes med “*bearbeidelse av metodologiske problemer i andre vitenskaper*.” Det var nettopp dette kamerat Iljitsjev orienterte “filosofene” i retning av i rapporten “*Vitenskapens metodologiske problemer*.” Det sovjetiske vitenskapsakademiet, 1964.

Han godkjente ganske enkelt ukritisk på vegne av partiet den virkelige forvirringen i forståelsen av essensen og emnet for filosofi som en vitenskap, som *var utviklet lenge før rapporten hans*.

Å be “filosofer” “blande seg inn” i andre vitenskaper, for å løse de metodiske problemene til andre vitenskaper, ville være rimelig bare dersom filosofien *selv allerede var på det moderne nivået*—på nivået oppnådd av Marx og Lenin.

Men denne forutsetningen finnes ikke.

Derfor viser det seg at filosofers inngripen i metodologiske problemer i andre vitenskaper *praktisk talt er et forsøk med uegnede midler*.

Før vi kaller filosofer til en slik aggresjon overfor metodikken til andre vitenskaper, for “anvendelse av filosofi” på andre vitenskaper, til “livet,” til praksis, må vi *nøye sjekke*:

Har den noe å “anvende?” Er dens egen teori utviklet tilstrekkelig nok? Teorien om dialektikk som den moderne materialismens logikk og kunnskapsteori (Lenin)?

Nei, nei og atter nei.

Det råder forvirring, det råder kaos. Og hvis dette kaoset anvendes på andre vitenskaper, vil ikke disse “andre vitenskapene” bli noe bedre.

I beste fall vil en slik anvendelse føre til en ukritisk generalisering (dvs. bare en unødvendig abstrakt beskrivelse) av det som er, en beskrivelse av “logikken” som enhver vitenskapsmann bevisst praktiserer uansett. Dette er det beste scenariet. Og i beste fall får vi den samme logikken som *lenge har blitt systematisert av neopositivister*—den såkalte “logikken til moderne vitenskap,” den skolastiserte, dvs. rangert som “det eneste moderne”—*den matematiske logikken*.

Og ikke i noe tilfelle er det den dialektiske logikken til Marx-Lenin. For “moderne vitenskap” har ennå ikke nådd den—dens bevisste anvendelse—og har ennå ikke modnet.

Mange filosofer—som prøver å smigre moderne vitenskap—hevder at den forlengst har vokst fra dialektisk logikk. Da følger bare én konklusjon, at “moderne vitenskap” ikke har noe behov for eller grunn til å studere dialektikk (som logikk og kunnskapsteori).

Tvert imot, det er den “dialektiske logikken” som *må lære fra den formelle matematiske “logikken,”* selve dialektikken må reformeres, “moderniseres”—basert på prinsippene fastsatt av klassikerne innen “moderne logikk”—dvs. R. Carnap, L. Wittgenstein, Reichenbach, Ayer og andre profeter innen neopositivisme, “den moderne vitenskaps logikk.”

Og dette er—vel og merke—ikke noe jeg finner på.

Dette er det virkelige programmet som det filosofiske fakultetet ved Moskvas statsuniversitet trener filosofisk personell i henhold til. Den viktigste utdanningsinstitusjonen for filosofisk personell.

Og dette er ikke bare trist, men rett og slett nifst. Og det er et faktum. Faktum er at *sektoren for dialektisk materialisme* (forresten, en av de minste sektorene ved Institutt for filosofi ved Det sovjetiske vitenskapsakademiet) *de siste 10 årene ikke har vært i stand til å finne en eneste blant nyutdannede ved fakultetet, som ikke bare er faglig dyktig, men som i det hele tatt ønsker å jobbe innen materialistisk dialektikk.*

Disse nyutdannede fnyser rett og slett hånende når de hører forslaget om å jobbe innen *dialektikk som logikk og teorien om kunnskap om marxisme* (ugh, hegelianisme! Det de vil befatte seg med er enten “moderne vitenskapslogikk” eller matematisk logikk, kybernetikk!).

Så før man ber filosofer om aktivt å gripe inn i andre vitenskaper - i “naturvitenskapens metodologiske problemer,” “liv og praksis”—*er det nødvendig innenfor selve filosofien å skape betingelser for dette.*

Vi må få slutt på forvirringen i å *forstå selve filosofiens vesen som en egen vitenskap*, vi må gjenopprette orden i vår egen teoretiske bagasje, vi må *fullstendig gjenopprette leninistiske normer på det filosofiske området*. Gjenopprette det leninistiske nivået av kultur og leseferdighet.

Ellers vil det ikke komme noe godt fra oppfordringer om å “utvikle aktuelle metodologiske problemer i moderne vitenskap og praksis.” Ellers vil filosofi fortsette å eksistere på et nivå som er tydelig synlig i artikkelen “*Filosofiske problemer ved handel med melon i storbyer.*”

Først av alt, *gjenopprettelsen av Lenins forståelse av emnet filosofi som en spesiell vitenskap*—å forstå filosofi i egenskap av *dialektikk som den moderne materialismens logikk og erkjennelsesteori*. Dette trekker tydelig opp grensene som skiller *filosofi* som *vitenskap* fra pseudovitenskapelig prat om naturvitenskap, om politikk og praksis generelt, som “filosofi” i 95 av 100 tilfeller dessverre, nå utgjør. Verken “handel med vannmeloner,” eller “kjærlighet,” eller “informasjon,” eller “spesifikke sosiologiske studier av det kulturelle nivået til arbeiderne i byen Sverdlovsk,” “eller problemet med anisotropi av rommet” vil høre hjemme her.

Da vil filosofer først og fremst måtte engasjere seg i *filosofi*. Og først etter dette, og på grunnlag av dette, vil de være i stand til å lage filosofisk gjennomtenkte anbefalinger til og med om *vannmelonhandelen*, hvis behovet oppstår, hvis vannmelonhandlerne selv blir forvirret, siden “filosofen” tydelig vil kunne se *hva de egentlig er forvirret over*.

I dag forstås “innovasjon” i filosofi først og fremst som ønsket om å *modernisere filosofien* i forhold til de “nyeste prestasjonene” innen matematikk, kybernetikk, fysikk, sosialismens politiske økonomi, etc.—områder som ennå ikke har modnet til ekte dialektikk.

Siden dette som regel skjer på grunnlag av dårlig kunnskap om Marx og Lenins filosofi, fører det direkte til en positivistisk forvrengning av filosofien.

Det klareste eksemplet på en slik forståelse finnes dessverre fra bind til bind av “Filosofisk encyklopedi.” Filosofi i egentlig forstand blir det mindre og mindre av. I 3. og 4. bind inntar matematisk logikk en mye større plass (nesten det doble!) enn dialektisk og historisk materialisme til sammen.

Dette er et faktum jeg som tidligere redaktør av Filosofisk encyklopedi må bekrefte. I det tredje bindet ble det planlagt omtrent 800 000 tegn for matematisk logikk, mot omtrent 600 000 for dialektisk og historisk materialisme. Delen med matematisk logikk fortsatte å øke på bekostning av artikler om dialektisk materialisme. I denne forbindelse fant jeg, etter å ha framsatt en offisiell protest, å trekke meg fra mine oppgaver som redaktør. I bind 4 er situasjonen enda verre.

2. Hovedproblemet med dagens filosofi er *situasjonen med opplæring av personell*, og fremfor alt det filosofiske fakultet ved Moskvastatsuniversitet.

I løpet av de siste 10 årene har *overhodet ikke en eneste spesialist i dialektisk materialisme blitt uteksaminert fra dette fakultetet*. Leder ved fakultetet V.S. Molodtsov har direkte og bevisst orientert avdelingen for “diamat” i retning av å utvikle filosofiske, det vil si “metodologiske problemer i moderne naturvitenskap.” V.S. Molodtsov har gjentatte ganger uttalt offentlig at *alt allerede er gjort* når det gjelder utvikling av “dialektikk generelt,” og at det ikke er noe mer å tilføre. Nå er hele poenget å gå fra å snakke om “dialektikk generelt” til “dialektikken i moderne naturvitenskap” og til “moderne logikks dialektikk.” Han kaller dette “å anvende dialektikk” på “naturen” og “tenkningen.”

I praksis—jeg kan si dette i detalj—viser situasjonen seg på en slik måte at “dialektikk generelt” *forblir på nivået til det fjerde kapittelet av det korte kurset*, og at utviklingen hundre prosent handler om å *fylle på den teoretiske bagasjen av det fjerde kapittelet med spesielle begreper fra “moderne naturvitenskap.”*

Kapittel 4 og begreper som “informasjon,” “tilbakemelding,” “genetisk kode,” “anisotropi” etc.—dette er hele innholdet av Molodtsovs “naturdialektikk.”

Det er ikke overraskende at en slik diamat—personifisert av Molodtsov, Kazarinov og lignende forelesere—*innpoder studentene en ironisk holdning til filosofi generelt for resten av livet.*

Ikke en eneste noenlunde dyktig student fra fakultetet går til avdelingen for dialektisk materialisme.

Hele spørsmålet om *tenkningens dialektikk* er på den annen side overført av Molodtsov til avdelingen for logikk. Og avdelingen for logikk (ledet av I.S. Narskij) har gjort arbeidet *fullstendig om til en plan for formell matematisk logikk*. “Dialektikk som logikk” forstås her utelukkende som den dialektisk-materialistiske assimileringen av oppnåelsene innen moderne logikk. Dvs. den formelle matematiske logikken til Kolmogorov, Markov, Carnap, Schlick, etc.

Ideen om “*dialektikk som logikk*” blir i denne avdelingen hånet direkte og åpent—i forelesninger, på seminarer, i rapporter, i publikasjoner på avdelingen, som kaller ideen “antikk hegelianisme,” “mystikk” og lignende søte ord. Hvis Lenin orienterte filosofer mot å utvikle *dialektisk logikk* (dialektikk som logikk)—så kom dette av at han “fremdeles ikke kjente til moderne logikk,” dens “prestasjoner,” at han selv fortsatt var “fanget av Hegels ideer om filosofi og logikk” etc.

Hvis fakultetet fortsetter å forme slike syn på filosofi blant studenter, så kan vi med sikkerhet si at om 10-15 år vil det ikke være noen mennesker igjen i landet vårt som studerer filosofi i sin marxistisk-leninistiske forståelse. Det er allerede svært få av dem—Rosenthal, Sitkovskij, Kedrov og en gruppe “ungdommer” fra 30 til 45 år i sektoren for “dialektisk materialisme” ved Institutt for filosofi, som nå er helt viet til “dialektikkens historie”—det er alt. Om 10-15 år er de borte. Og det er ingen ny tilstrømning.

Dagens situasjon krever umiddelbare tiltak. Det er to av dem:

1. Gjenoppretting av den leninistiske forståelsen av filosofi som en egen vitenskap—materialistisk dialektikk som *logikken og kunnskaps-teorien til moderne materialisme*. En klar forståelse av *hva, ifølge Lenin, filosofi bør gjøre som en egen vitenskap*, for ikke å bli til et rot, til et utflytende hav av “vår tids metodologiske problemer.”

2. Radikal transformasjon av *den filosofiske utdanningen*. Før det er for sent, må vi samle alle de gjenværende kadrene av diamatister, gi dem muligheten til å forberede sine erstattere, og først og fremst *koble den dialektiske materialismen med filosofiens historie*, dvs. med profesjonell filosofisk leseferdighet, innenfor den retningen som filosofien ble utviklet i av K. Marx og V.I. Lenin.